

Василь Шуляр,
доктор педагогічних наук,
професор, директор
Інституту прикладної педагогіки,
заслужений учитель України

Моя методика вмотивована любов'ю Перша розмова із зацікавленими читачами

УДК 37(092)(477)(047.53)

<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2026.1.354751>

Розмова з Василем Шуляром — директором Інституту прикладної педагогіки, керівником оновленого проєкту «Освіта. Діти. Майбутнє», сегмента «Файно», професором літературної освіти, шеф-редактором журналу «Літературна освіта: теорія, методика, практика».

Любов як методика, а не як гасло

Моя методика вмотивована любов'ю. Але любов у педагогіці — це не сентимент і не пафос. Для мене це професійна відповідальність: не травмувати, не принижувати, не знецінювати, а вести дитину до сили слова. Сьогодні — у час війни, технологічних зламів і стрімкого розвитку штучного інтелекту — любов стає не просто цінністю, а ключовою педагогічною компетентністю.

Чому це інтерв'ю важливо прочитати саме зараз?

*Бо сьогодні школа живе одночасно у трьох реальностях: війна, покоління альфа й бета та стрімкий розвиток штучного інтелекту. Старі методики контролю більше не працюють, а нові ще не стали звичкою. У цій розмові Василь Шуляр пропонує інший центр освіти — **любов як професійну відповідальність**: не зламати дитину, не заглушити її голос і навчити мислити через текст. Це інтерв'ю — не про те, як «встигати за часом», а про те, як стати педагогом, якого діти захочуть слухати.*

Про Інститут прикладної педагогіки та проєкт «Освіта. Діти. Майбутнє»

Питання 1. Ви керуєте Інститутом прикладної педагогіки. Що для Вас означає «прикладна педагогіка»?

Відповідь. Прикладна педагогіка — це не теорія «взагалі», а знання, які **працюють у класі завтра**. Це методики, інструменти, моделі уроків / занять, підтримка вчителя в реальних умовах — нестабільних,

воєнних, складних. Наше завдання — робити так, щоб освітні рішення були **доказові, гуманні й відтворювані** у різних школах.

Питання 2. Проєкт «Освіта. Діти. Майбутнє» — про що він у глибині?

Відповідь. У глибині він про просту річ: **попри війну діти мають не лише вижити, а й розвиватися**. Проєкт працює на перетині: якісна освіта, психологічна стійкість, читання як культурна опора, відновлення мотивації, забезпечення результативності, сучасні педагогічні практики. Ми будемо міст між школою сьогодні і країною завтра.

Питання 3. Який ваш головний критерій успіху у проєкті?

Відповідь. Не кількість заходів і не кількість сторінок у звітах. Успіх — це коли вчитель каже: **«Я можу. Я знаю як. У мене є інструменти. Мої діти читають, мислять, говорять»**. А ще — коли діти повертають собі голос: у письмі, у читанні, у розмові.

Літературна освіта під час війни: сенси і межі

Питання 4. Чи є місце літературі у час війни, коли так багато болю?

Відповідь. Є. Бо література — це **не втеча, а мова переживання**. У час війни ми потребуємо текстів, які допомагають називати травму, тримати пам'ять,

Актуальне інтерв'ю

відновлювати етичні координати, розуміти себе. Літературна освіта стає частиною психологічної та громадянської стійкості.

Питання 5. Де межа: що можна і чого не можна «вимагати» від дитини в читанні під час війни?

Відповідь. Ми не маємо права вимагати читання як «нормативу», якщо дитина в стані тривоги чи втрати. Але ми можемо створювати умови, де читання — це **безпечно, підтримувально, посилено**. У воєнний час педагогіка має бути **людяною**: менше примусу — більше вибору, більше коротких текстів, більше розмови, більше «читання поруч». Акцентувати увагу: той досягає успіху й вибудує своє майбутнє, хто трудиться. Це його учнівський фронт. Якщо хочеш бути успішним — трудися. Не загравати з учнівством, а конструювати ситуації із гарантованим досягненням свого результату сьогодні, працюючи над собою.

Питання 6. Якою має бути літературна освіта в умовах війни?

Відповідь.

1. **Терапевтично чутлива**, але не «психотерапія на уроці».
2. **Ціннісна**, бо саме цінності є основою стійкості.
3. **Гнучка за формою**: короткі тексти, аудіокниги, мальовписи або / і комікси, подкасти, фрагменти.
4. **Діалогічна**: навчання через розмову, рефлексію, співпереживання.
5. **Україноцентрична**, але без пропагандистського тону — через правду й складність.

Повоєнна доба: що зміниться в літературній освіті?

Питання 7. Повоєнна Україна — яку роль матиме літературна освіта?

Відповідь. Відбудова — це не тільки дороги й будинки. Це **пам'ять, мова, гідність, культурні наративи**. Літературна освіта допомагає:

- розуміти себе як спільноту,
- «перепроживати» досвід війни,
- відновлювати довіру до світу,
- формувати нову етику відповідальності.

Питання 8. Чи потрібен буде «канон» після війни — чи навпаки треба його зруйнувати?

Відповідь. Канон потрібен, але не як «список для здачі», а як **живий культурний договір**. Ми маємо оновити його на основі:

- сучасної української літератури,
- голосів різних регіонів та досвідів,
- текстів про свободу і ціну свободи,
- літератури, що формує критичне мислення і емпатію.

Діти альфа і бета: як організувати читання, щоб не програти екрану

Питання 9. Кажуть, що покоління альфа «не читає». Це правда?

Відповідь. Вони читають. Але не завжди **так**, як ми звикли. Вони читають фрагментами, мультиме-

дійно, у чатах, у субтитрах, у візуальних наративах. Завдання школи — не сварити за нову реальність, а **навчити глибини**: як перейти від швидкого скролу до зосередженого читання.

Питання 10. Як організувати читання для дітей альфа і бета, щоб воно стало звичкою?

Відповідь. Працюють прості речі:

- **5—7 хвилин щоденного читання** на уроці / занятті (як ритуал).
- **Вибір** (дитина обирає текст із добірки).
- **Короткі формати**: новела, есей, поезія, уривок, графічний роман.
- **Читання вголос** (і вчителем, і учнями).
- **Читання з метою**: «знайди фразу», «порівняй позиції», «постав питання до тексту».
- **Перехід від читання до власного висловлення**: мініесе, голосове повідомлення, мікроподкаст.

Питання 11. Які тексти «заходять» дітям сьогодні?

Відповідь. Тексти з сильним сюжетом, героєм, моральною дилемою, темою вибору й відповідальності. Дуже важлива **сучасна українська література для підлітків**, документалістика, есеї, воєнні щоденники (відповідно до віку), тексти про свободу, дружбу, втрату, надію — але без фальші.

Роль учителя літератури: місія, дії, компетентності

Питання 12. Яка місія вчителя літератури сьогодні?

Відповідь. Учитель літератури — це не тільки «про книги». Це **провідник у мову смислів**, у культурну пам'ять, у здатність думати і співчувати. Він формує громадянина, який уміє:

- розрізняти правду і маніпуляцію,
- говорити про складне,
- бачити людину в іншому.

Питання 13. Які ключові дії вчителя в умовах війни?

Відповідь.

1. Створювати безпечний простір розмови.
2. Вчити читати «повільно», з увагою.
3. Давати право на мовчання — і право на голос.
4. Працювати з текстами, які допомагають витримувати реальність.
5. Формувати навички критичного читання й медіаграмотності.

Питання 14. Що має змінитися у підготовці вчителя літератури?

Відповідь. Потрібно більше:

- методик роботи з травмою (педагогічних, не терапевтичних),
- цифрових практик читання,
- інструментів для діалогічного уроку,
- роботи з сучасними текстами,
- аналітики й оцінювання не лише «знань», а й **мислення**.

Гострий блок: «боротьба з ШІ» у літературній освіті

Питання 15 (гостре). Чи не вбиває ШІ літературну освіту? Учні більше не думають самі.

Відповідь. ШІ не вбиває освіту — він вбиває **стару модель контролю**. Якщо наш урок / заняття трималися на тому, що учень має «написати так, як треба», то ШІ справді стає загрозою. Але якщо заняття тримається на мисленні, інтерпретації, читанні, дискусії, — ШІ стає інструментом. Проблема не в технології, а в педагогіці.

Питання 16 (провокативне). Може, просто забронити ШІ?

Відповідь. Заборона дає ілюзію порядку. Реальність інша: діти користуватимуться ШІ поза школою. Тому наш шлях — **навчити чесному й розумному використанню**: як перевіряти, як редагувати, як не втрачати авторський голос, як не підміняти мислення.

Питання 17. Як виглядає «чесна» робота з ШІ на уроці літератури?

Відповідь. Це коли ШІ не пише замість учня, а допомагає:

- запропонувати план аргументації, а учень його переробляє;
- згенерувати питання до тексту, а учень обирає й доповнює;
- порівняти інтерпретації, а учень доводить свою;
- знайти цитати, але учень пояснює, чому саме вони важливі.

Питання 18 (гостре). Як Ви відрізняєте роботу учня від тексту, написаного ШІ?

Відповідь. Я дивлюся на **мислення**, а не на «красивість». Живий текст має ризик, інтонацію, конкретні приклади, сліди особистого читання, непередбачувані рішення. Але ще важливіше — **процес**: чернетки, усні пояснення, мініспівбесіда, дискусія в класі. Якщо в оцінюванні є процес, списування втрачає сенс.

Питання 19. Що тоді оцінювати в есеї, якщо ШІ може «написати краще»?

Відповідь.

- якість аргументації,
- точність цитування й інтерпретації,
- зв'язок із текстом (а не загальні слова),
- авторський голос,
- усний захист і здатність відповісти на уточнювальні питання. Тут ШІ не замінить учня.

Питання 20 (гостре). Чи не перетвориться школа на «антишколу» — ловлю шахрайства замість навчання?

Відповідь. Якщо школа зосередиться на ловлі — так. Тому ми маємо змінити фокус: **навчати думати**, створювати завдання, де важливе особисте читання, діалог, творчість, зв'язок з досвідом. Освіта — це не поліграф, а культура мислення й академічна доброчесність як взаємні процеси.

Позиція шеф-редактора: про журнал і науково-методичну спільноту

Питання 21. Як журнал «Літературна освіта: теорія, методика, практика» відповідає на ці виклики?

Відповідь. Журнал — це простір, де зустрічаються **наука і шкільна практика**. Ми шукаємо рішення для класу: моделі уроків / занять, аналіз текстів, методичні експерименти, дискусії про канон, цифровізацію, ШІ, травму війни. Ми формуємо спільноту, яка не боїться складних питань.

Питання 22. Яких тем бракує в професійній розмові сьогодні?

Відповідь.

- дієве чи функціональне читання в умовах цифровізації,
- повоєнна літературна освіта як стратегія відновлення,
- етика читання з дітьми текстів про війну,
- методики роботи з різним досвідом (внутрішнє переміщення, втрати, еміграція),
- культура дискусії,
- нова роль учителя у світі ШІ.

Заключний блок: про надію, відповідальність, майбутнє

Питання 23. Що зараз дає Вам найбільше сили?

Відповідь. Учителі. Їхня витривалість, здатність тримати клас у найважчі часи, їхня щоденна робота — це і є фронт майбутнього. А ще — діти, які, попри все, здатні сміятися, ставити питання, читати і шукати смисли.

Питання 24. Яке ваше головне послання вчителям літератури?

Відповідь. Не зводьте урок чи заняття літератури до контролю знань. Дайте дітям **мову для життя**. Навчіть їх читати так, щоб вони могли витримувати правду, розрізняти маніпуляції, співчувати, думати і говорити. І пам'ятайте: у час війни урок / заняття літератури — це не «другорядне», це **дуже потрібне**.

Любов у педагогіці як професійна відповідальність

Сьогодні школа проходить випробування на зрілість: війна загострила потребу в людяності, покоління «альфа» і майбутнього «бета» змінило темп і спосіб сприйняття світу, а ШІ змусив нас чесно запитати: ми вчимо мислити чи лише відтворювати? У цій реальності урок / заняття літератури стає особливо важливим — як простір гідності, співпереживання та смислів.

Діти читають інакше: від **прокручування стрічки до стрічкового читання**. Завдання вчителя — не воювати з цим, а педагогізувати: вести **до глибини тексту**, до власного голосу й відповідальності за слово.

ШІ не вбиває освіту — він руйнує стару модель контролю. Наш вибір — культура чесності, процесу мислення й живого діалогу з текстом. І найголовніше: **любов у педагогіці — це професійна відповідальність не зламати дитину**, а допомогти їй зростати.